

ספרת הסוכרת בגליל ע"ש ראסל ברי

שינוי ושיפור בריאות ואיכות חייהן של אוכלוסיית הגליל
דרך הפקולטה לרפואה ע"ש עזריאלי, אוניברסיטת בר-אילן

גישה אינטגרטיבית לחקר הסוכרת

יוזמת המחקר לרפואה חברתית מותאמת אישית המקדמת הוגנות בבריאות, המכונה ספרת הסוכרת או SPHERE (Social Precision-medicine Health Equity Research Endeavour), מכנסת תחת קורת גג אחת חוקרים מתחומים שונים – ביולוגיה, רפואה, מדעי החברה ומדעי הרוח – לצורך התמודדות עם האתגר שמציבה מחלת הסוכרת בגליל. שיעורי התמותה מסוכרת בישראל משתנים מאזור אחד למשנהו ומקבוצה דמוגרפית אחת לרעותה, אולם בקרב תושבי הגליל שיעורי התחלואה, סיבוכי המחלה והתמותה מסוכרת הם הגבוהים ישראל. מטרותיה של ספרת הסוכרת הן לשנות את פני המצב בשני אופנים: (1) הפחתת את פערי התחלואה והתמותה בסוכרת בין בגליל כך שלא יעלו על השיעור בישראל רבתי; (2) פיתוח מודלים, פרדיגמות, תגליות מדעיות ורפואיות, ופרקטיקות חדשות לטיפול בסוכרת המתאימות ליישום בפריפריות חברתיות ברחבי העולם. המרכז יחקור גם את מקומם של הגורמים החברתיים המשפיעים על בריאות (Social Determinants of Health) בטיפול בסוכרת בישראל תוך מיקוד במגוון האוכלוסיות בגליל.

מבנה ספרת הסוכרת בגליל ע"ש ראסל ברי ותחומי הדעת הכלולים בה מושתתים על ארבעת עמודי התווך החשובים לטיפול במחלת הסוכרת ומקבילים למסלול המחלה:

- **מניעה** – פיתוח אסטרטגיות חדשניות ובנות-קיימא לאיתור סיכון ולמניעת תחלואה בסוכרת בקבוצות אוכלוסייה שונות בגישה בין-תחומית המגייסת לעזרתה ידע מתחומים כמו בריאות הציבור, ביו-רפואה, פסיכולוגיה וסוציולוגיה.
- **איזון** – פיתוח אסטרטגיות חדשות לשיפור הניהול הקליני ולהפחתת סיבוכים באמצעות השילוב שבין רפואה מותאמת אישית לבין טיפול בגורמים החברתיים המשפיעים על הבריאות.
- **טיפול** – פיתוח **מודל טיפול משולב** המתכלל את מערכות הטיפול השונות ואת הקהילה וכך מבקש ליישם בגישה פרוקאטיבית את כל היבטיו של הטיפול המיטבי בסוכרת – היבטים ידועים והיבטים שעתידיים להימצא כאחד.
- **ריפוי** – המחקר הבסיסי והמחקר הקליני שייערכו במסגרת ספרת הסוכרת, מנצלים את ההזדמנויות הייחודיות והחוזקות הקיימים באזור, בקהילה ובפקולטה ויתמקדו בגנטיקה באוכלוסיות מבודדות, במיקרוביום ובגנטיקה של תאי הלב לב.

תכנית המחקר המיושמת בארבעת עמודי התווך בספרת הסוכרת נתמכת על-ידי **שתי זרועות**: **המרכז החינוכי והמרכז להטמעה ויישום**. זרועות אלו תומכות לא רק במחקר העוסק בארבעת ההיבטים שלעיל אלא מקיימות גם הכשרה מקצועית לדור הנוכחי ולדור העתיד של אנשי מערכת הבריאות כדי שיוכלו לענות על צרכי האזור ולהוביל את מערכת הבריאות.

ספרת הסוכרת כוללת גם את הקמת התשתיות הנחוצות לפעילותה, ובהן מאגר דגימות ביולוגיות, ארגון מחקר קליני (CRO), משרד לפיתוח מחקר, וכן פלטפורמת נתונים ומערכת שיתוף נתונים ייחודיות – כל אלו יסייעו בביסוס תקשורת ואינטראקציה רציפות ויעילות הנחוצות למחקר תרגומי.

ספרת הסוכרת מבקשת לשמש גשר בין המחקר הרפואי האקדמי ובין בריאות הקהילה ורווחתה. גישות ההשפעה והשותפות שאומצו בספרת הסוכרת הן בהשראת תכנית היעדים

לפיתוח בר קיימא של האו"ם. ספרת הסוכרת כוללת יעדי השפעה הנוגעים למחקר, למתן טיפול ולהחזר השקעה חברתית, ומביאה בחשבון לא רק את המדדים האקדמיים המסורתיים, אלא גם את השפעתם המדידה והמוכחת של התערבויות על היבטים חברתיים, כלכליים וסביבתיים במתן טיפול.

שאלות ותשובות:

למה דווקא בגליל?

בגלל השכיחות הגבוהה של סוכרת באזור, בגלל העדר הביטחון הבריאותי שתושבי האזור חשים, בגלל המערכת האקולוגית הייחודית שבנתה הפקולטה בגליל ובגלל נוכחותן של אוכלוסיות מבודדות מבחינה גנטית.

מהם יעדי היוזמה בטווח הארוך?

לצמצם את פערי תחלואת הסוכרת בגליל ביחס לאזורים אחרים בישראל; לפתח פרקטיקות מיטביות ומודלים חדשים לטיפול בסוכרת המתאימים ליישום בקהילות פריפריה ברחבי העולם.

כיצד תשפיע היוזמה על הפקולטה?

ספרת הסוכרת בגליל תהפוך לתוכנית הדגל של הפקולטה; היא מבטאת את מחויבותה של הפקולטה לאחריות קהילתית כלפי תושבי הגליל ואת מטרתה להפוך לדוגמה גלובלית להפחתה של חוסר הוגנות בבריאות בפריפריה החברתית דרך שילוב מצוינות אקדמית לצד אחריות לקהילה.

אילו מוסדות אחרים מעורבים ביוזמה?

ארגונים כגון שירותי בריאות כללית, מכבי שירותי בריאות, קופת חולים מאוחדת, שישה בתי חולים, וכן שותפים בגליל כמו עמותות, עיריות, שירותי הרווחה, התעשייה וגורמים בקהילה.

מה ייחודה של הזדמנות החינוכית שיוצרת ספרת הסוכרת?

ספרת הסוכרת יוצרת הזדמנות יוצאת דופן לסטודנטים לרפואה בגליל להרחיב את השכלתם; היוזמה פונה גם לרופאי משפחה, רופאים מומחים ואנשי מקצוע אחרים בתחום הבריאות המעוניינים להמשיך ללמוד ולרכוש ידע בתחום, ובעתיד אולי אף לציבור כולו.

מהו "המרכז להטמעה ויישום"?

המרכז מהווה את הזרוע התרגומית של ספרת הסוכרת בה כדי להטמיע וליישם את תוצאי פעילות המחקר במערכת הבריאות הישראלית. מטרת המרכז היא לקצר את משך הזמן החולף בין השלמת מחקר ובין יישומו המוצלח.

האם יהיה שיתוף מידע?

מבנה ספרת הסוכרת והכלים המוטמעים בה מכוונים להתגבר על אחד מן החסמים הגדולים – השגת גישה בטוחה, עצמאית ומאפשרת תפעוליות בינית למידע. לשם כך ספרת הסוכרת כוללת מאגר דגימות ביולוגיות ומערכת שיתוף נתונים מתקדמת, העומדים בתקנים המחמירים ביותר להגנת המידע ולתפעוליות בינית.

מה היקף התקציב הצפוי ומה לוח הזמנים?

לוח הזמנים מחולק לשלושה שלבים – הגליל, ישראל והעולם. ההשפעה הראשונית צפויה להיות ניכרת בתוך 2–3 שנים, עם תחילת הפעילות; השפעה בהיקף נרחב יותר תירשם בתוך 5–6 שנים. לתוכנית האסטרטגית לעשר שנים מוקצה תקציב של 75 מיליון דולר, שמתוכם מעניקה קרן ראסל-ברי (Russell-Berrie Foundation) 20 מיליון דולר, ואוניברסיטת בר אילן – 17.5 מיליון דולר. את יתרת הסכום, 37.5 מיליון דולר, יממנו גופים נוספים עם התקדמות היוזמה: משרד הבריאות, קופות החולים, עיריות, מענקי מחקר, פרויקטים נושאי רווחים, ותמיכה מגופים פילנתרופיים לפרויקטים ספציפיים ולמרכזים בהיקפי מימון שונים זאת לצד הכרה ציבורית בתורמים. לאחר עשר שנים ראשונות אלו צפוי המשך פעולה במודל מימון עצמי.

האם תקדישו תשומת לב מיוחדת לסוכרת הריון ולסיכוני עודף משקל ותזונה בקרב צעירים?

אכן, השלכותיה ארוכות הטווח של סוכרת בזמן הריון על נשים ועל יילודים, על ילדים ועל מתבגרים ראויות לתשומת לב מיוחדת, ספרת הסוכרת תקדיש משאבים למחקר בתחום וליישומו.

מי ינהל את יוזמת SPHERE?

נוסף על חבר הדירקטורים והוועדות, קבוצת החוקרים הראשיים בספרת הסוכרת כוללים חוקרים מהפקולטה לרפואה ע"ש עזריאלי, חוקרים חדשים שיגויסו לשורות אוניברסיטת בר-אילן מישראל ומחו"ל, חוקרים ראשיים ממערכת הבריאות הישראלית וחוקרים ראשיים ממוסדות ישראלים מרכזיים המייצגים טווח נרחב של דיסציפלינות מדעיות. בראש היוזמה יעמוד פרופסור נעים שחאדה, נשיא האגודה הישראלית לסוכרת; סגניתו תהיה ד"ר סיוון שפיצר-שוחט, ראש החוג לבריאות האוכלוסייה בפקולטה לרפואה ע"ש עזריאלי באוניברסיטת בר אילן בגליל. קרן ראסל-ברי הבטיחה סיוע כספי ניכר ואת שותפותה ביוזמת SPHERE.

לסיכום, ספרת הסוכרת בגליל ע"ש ראסל ברי מבקשת לשנות את פני תחום הסוכרת בגליל: פחות אנשים יחלו בסוכרת; פחות חולי סוכרת יתדרדרו ויסבלו מסיבוכים; חולים ומטפליהם יזכו לטיפול משולב וטוב יותר; תוצאי מחקר הספרה יסייעו גם לפיתוח מכשירים רפואיים חדשים ותרופות חדשות שיסייעו באיתור מוקדם של סוכרת ובטיפול בה; הטיפול יגיע בזמן, יהיה רגיש יותר חברתית ויתבסס על עשייה מדעית מתקדמת יותר, בכל מקום שבו קיים צורך בכך; ספרת הסוכרת תהיה מודל ייחודי.